

Александар Михаиловић

Пожаревац

Ка новој инкултурацији (православни приступ проблему)

Abstract. У раду је дат краћи историјски преглед рађања културе коју је Хришћанство донело у свет. Миље у којем је Црква дејствовала био је јелински. Хришћанство као Црква поштвало је културне обрасце, покрстило их и преобразило. Слично је било и при християнизацији Словена.

У раду се желело истаћи да култура настаје деловањем Духа Светога који уводи Христа у време, простор, народ и културу. Есхатон ствара вредности, односно култура је продукт стваралачког процеса који тежи бескрају тј. Царству Божијем. Будући да се ништа још није завршило, Дух Свети ће још дејствовати и стваралачки утицати – формирањем Цркве – на даље напредовање цивилизације. У Србији је на Цркви да и даље обликује и ствара нове вредности и да се стваралачки повезује са свим аспектима културе ради њиховог християнизовања и на крају – спасења.

Key words: Инкултурација, Христос, култура, језик, Литургија, Логос, есхатон, баштина, национални идентитет, етос, менталитет

„Ево, све ново ѿворим“

Ошк 21, 5

Ступањем хришћанства на тле јелинске цивилизације, уведена је једном за свагда коренита промена и преокрет. Карактеристике тадашње цивилизације добро су проучене¹. Поглед на свет, вредности, обичаји, препознатљива форма мишљења, читавали су се у многим областима људске делатности. Њихов материјални облик уочљив је у храмовној архитектури, вајарству и фреско-сликарству. Читав Средоземни басен преплављен је утицајима јелинске културе, римског законодавства и империјалне идеологије². Доминантни језици у међунационалној комуникацији били су јелински и латински, култ и религија такође.

1 Арнолд Тојнби, *Проучавање историје*, изводи из књига, (I–VI) Београд–Подгорица 2002.

2 Тит Ливије, *Историја Рима од оснивања града*, Београд 1991; *Оксфордска историја римског века*, Београд 1999; В. В. Струве, Д. П. Калипов, *Сћара Грчка*, Бук Мар-

Тадашњи центри цивилизације и културе – Рим, Атина и Александрија, својим утицајима обликовали су живот великих градова на периферији (Антиохија и Јерусалим). Све што је значајно (трговина, привреда, уметност, књижевност, наука, философија, нове религије...) одвијало се унутар тог круга. Већ тада доминирао је један глобалистички и обједињујући менталитет који је у себи сједињавао све локалне и провинцијске различитости (на уштрб њихове афирмације). Ова глобална империја промрежена је копненим и морским путевима који су се спајали у главном граду Царства – Риму, из којег је зрачио моћни утицај до најмањих места на њеним крајевима. Обухваћена је област од крајњег Запада (Британија, Шпанија и Галија) преко северне Африке до Блиског и Средњег истока, којом је доминирало једно божанство (римски цезар – Sol Invictus – „Непобедиво Сунце“ или Pontifex maximus, изједначаван са богом), једно друштвено уређење, један језик администрације и културе (латински и јелински), једна војна сила. Постојао је извесни универзализам и културни плурализам који су опстајали у јединству. Римски цезар се дивинизовао, што је своје корене имало у јелинизму, а нарочито је форсирано од времена Јулија Цезара. Ову традицију посебно су подстицали римски песници попут Цицерона, Овидија, Хорација и Вергилија.

Доминација овакве цивилизације утемељила је посебан животни стил и вредности³. У философији на пример, јак утицај платонизма, у науци Птолемејев геоцентризам, геометријску хармонију сфера као и питагорејску мистику броја, у религији многобожачки Пантеон, циклично поимање времена у којем се све понавља и вечно враћа, у поезији римски стих и хомеровски ритам, у архитектури прелепе статуе и непоновљиве храмове, у законодавству гвоздено дисциплиновани римски правни систем са непоколебљивом империјалном војном силом и још много тога карактеристичног за овај прохујали и ишчезли свет.

Ова цивилизација као и многе (Персија, Сирија, Кина...) преживљавала је унутрашње и спољашње кризе и ломове. Након блиставог процвата незаустављиво је стремилa посуновраћењу у пропаст и нестанак⁴. Био је то, наравно, вишевековни процес, завршен коначно 476. године по Христу, пропашћу Римског царства након најезде Аларихових Гота..

со 2000; Н. А. Машкин, *Историја старог Рима*, Београд 2002; Михаил Ростовцев, *Историја старог света, Грчка, Рим*, Београд 2004.

3 Фанула Папазоглу, *Историја Хеленизма – Владавина Александра Великог доба Дијадоха*, ауторизована скрипта, Београд 1995.

4 Едвард Д. Гибон, *Опадање и проласак Римског царства*, Београд 1996; *Оксфордска историја Грчке и хеленског света*, Београд 1999.

* * *

Хришћанство улази у јелинску цивилизацију⁵ кроз семитску културу. Господ Исус Христос, један од Свете Тројице, Син Божији, улази у историју света, узима конкретно тело и човештво (људску природу), рађа се од Духа Светога и Богородице Марије и живи у конкретном јеврејском народу, који има своју историју, географију, језик, религију, обичаје, систем вредности... Син Божији узима све позитивне елементе семитске културе и постаје њен део, историјска личност – Исус из Назарета.

Још од времена Авраама, јеврејска заједница успоставља посебан однос са Богом и вековима живи са свешћу о Месији Који ће доћи и основати Царство Божије. Унутар ње збило се Оваплоћење Бога, тј. постајање Бога човеком и на тај начин се остварило обећање о Месији. Улажењем у семитску културу, Бог је није укинуо него преобразио, уневши у своју Личност све њене позитивне карактеристике. Тако нпр. Исус говори арамејским језиком, учествује у религиозном животу заједнице (обрезање, увођење у јерусалимски Храм, поштовање Мојсијевог законодавства, вера у истог Бога у којег верују Јевреји), узима храну, заснива социјалне односе, стил облачења је исти, користи комуникацијска средства ондашњег времена – новац, трговину, пловидбу бродом – дрвосеча је, учествује у риболову итд., дакле, као што видимо Исус као Бог општи са светом путем свих тековина људског стваралаштва са јасним нагласком да је потпуни и прави човек.

Хришћанство је морало да отпочне од нечег конкретног – од семитског наслеђа. Оно је усвојено, али не и апсолутизовано. Мост између Бога и човека пролази кроз културне константе – говор и језик, телесност (материјалност), нацију, култ (религију), друштвено уређење – али као што ћемо видети, не задржава се искључиво унутар јеврејског самозаговореног круга.

Света земља била је под влашћу Римске империје. На овом простору Бог се вековима откривао и коначно – постао човек. Први хришћани (прва Црква) били су претежно Јевреји чије је окружење, осим традиционалног, чинио и јелински миље, готово у свим сферама. Узајамно додиривање и мешање било је неминовно, те је талас хришћанске проповеди захватио и не-Јевреје. Већ апостол Павле, ортодоксни Јеврејин, најпре борац против Цркве, након преобраћења, поставши хришћанин, искорачио је из јудео-хришћанских оквира и окренуо Јеванђеље другим народима. Такође, сам догађај Педесетнице укинуо је културне, етничке и језичке

5 Протојереј Георгије Флоровски, „Хришћанство и цивилизација“, у *Беседа* 1–4 /1993, 15–21.

границе. Јеванђеље „продире“ и ступа у друге културе, сасвим другачије од семитске.

Пре свих, била је то јелинска култура, којој се апостол Павле обратио посредством једног Македонца (Дап 16, 9). Овим је почела христијанизација јелинства и улажење Јеванђеља у њихову културу. Том приликом нису наметане семитске културне форме језик, обичаји, Мојсијево законодавство, обавезно обрезавање и томе слично), већ је полако усвајан нови културни образац, почевши од језика и писма као најважнијих органа њихове артикулације. Тако је сав Нови завет (сем Матејевог Јеванђеља) написан на јелинском, те је на говорном језику усвајан живи Христос и на говорном језику су се нове црквене заједнице, које је оснивао апостол Павле на својим мисионарским путовањима Медитерански басеном, обраћале Богу.

Из историје је познато да се Рим активно успротивио ширењу Цркве (апостоли Петар и Павле тамо су погубљени), која се гранала целим Царством, упркос страшним и крвавим прогонима хришћана. Инкултурација Јеванђеља захватала је простор антике, подривајући темеље оним вредностима које су биле супротне библијском духу. Дошло је до „сукоба култура“, што је за последицу имало многе невинне жртве. Прогон хришћана трајао је под римским царевима пуна три века, али и касније након Миланског едикта 313. године, када су престали прогони и цар Константин дао слободу Цркви⁶, сукобљавале су се две онтологије и два етоса – јелински и хришћански, њихово схватање места и судбине човекове, погледи на материју, историју, уређење друштва, изградњу новог света, укратко, две космолошке и антрополошке теорије.

Јелински етос је поимао Бога као трансцедентно Једно у којем се све нужно уједињује, након чега вечно мирује у непокретности, изван материје, времена и света, који представљају деградацију у коју падају појединачна бића јер својим покретом (кретањем) нарушавају вечну хармонију. Свет је био савечан Богу који је сам (политеистичка митологија није у потпуности изражавала философско схватање по којем постоји врховни бог – нужност, коме се сви богови покоравали). Човек је постојао, али не као конкретно биће, већ као идеја у вечном свету идеја и који у цикличном времену увек мења своје форме постојања. Философија није могла да замисли Бога који улази у историју, узима тело и за савршенство поставља крај светског процеса у који бића тек треба да доспеју⁷.

6 Јаков Бурхарт, *Доба Константина Великог*, С. Карловци–Нови Сад 2006.

7 Вернер Јегер, *Паидеја – обликовање грчког човека*, Београд 1991; Бранко Павловић, *Предсократска мисао*, Београд 1997; Богољуб Шијаковић, *Mythos, physis, psyche*, Никшић, Београд 1991; Ж. П. Верман, *Порекло грчке мисли*, Нови Сад, 1990, П. Вудал

Хришћанство је проповедало Бога који је постао човек, страдао, умро и васкрсао, обећаваши свима Васкрсење тела. Свет и човек су створени, нису нужни, могли су и да не постоје, материја је почаствована, време линеарно и као такво оставља могућност стварања нових вредности. Слобода тако постаје нова категорија. Човек као такав имао је назначење да слободно, у сарадњи са Богом ствара нови свет по узору на онај који ће доћи – Царство Божије.

Приликом сусрета са антиком, оци Цркве обратили су јој се са љубављу, говорећи њеним језиком, тј. језиком епохе у којој су живели. Познавали су комплетно наслеђе (философију, науку, митологију, религију, законодавство...), користили философске појмове, преображавали њихов садржај, преведећи дух Јеванђеља савременом поколењу.

Оци Цркве уочили су слабост ове културе чији су надањујући садржаји временом пресахли. Стара ера исцрпела је своје могућности, излаз се није наговештавао а крај се ближио. Због свега, Црква се критички поставила *vis-à-vis* овој култури, ушла у стваралачки дијалог и предложила алтернативу. Сви позитивни аспекти нове културе усвојени су и преобразени, док чистота Јеванђеља није доведена у питање. Црква дакле, није препустила другима да се умешају, нити се повукла у „мирни“ ћорсокак, већ је одговорно и брижно ступила у стваралачки однос са стварношћу у којој је живела. Обратила се човеку свога времена, његовим речником. Стало јој је да итина Јеванђеља буде прихваћена од свих, односно да „загрли“ све аспекте постојања. Оци Цркве добро су познавали актуелне токове свога времена, наслеђе културе у којој су живели, те су их позитивно користили за изражавање свеобухватне истине. На тај начин, постепено, стара паганска цивилизација која је свирепо прогонила Цркву, преобразила се у хришћанску Византију, моћни расадник културе другим народима. Не треба посебно истицати да је тадашња Црква утицала на християнизацију и покрштавање суседних „варварских“ народа као и на културне токове у „варварској“ Европи.

Црква се током „улажења у културу“⁸ држала става да сваку локалну културу треба прихватити са свим њеним особеностима и карактеристи-

–Наке –Мит и трагедија у античкој Грчкој, С. Карловци–Нови Сад, 1995; М. Марковић, *Студија о религији антика*, Никшић 2001; Слободан Жуњић, *Аристотел и хенологија*, Београд 1988; Мр Александар Ђаковац, „Старојелинска мисао и проблем личности“, у *Богословље* 1–2, Београд 2003, 102; Милош Ђурић, *Историја хеленске књижевности*, Београд 1996. Олга М. Фрејдемберг, *Мит и античка књижевност*, Београд 1987.

8 Богдан М. Лубардић, „Хришћанство, инкултурација и биће књиге од језика до

кама, искључујући само оне елементе који су пагански и супротни духу Јеванђеља. Ово начело је примењивано при христијанизацији суседних народа. Библијски и литургијски текстови преводе се на различите језике што доприноси стварању нове црквене заједнице. Идентитет и интегритет народа нису укидани преношењем јеванђелског духа, јер је сматрано да је Христос значајан за све људе, те да не постоји место, народ и раса у коју се Он не би поново уселио и прихватио је као Своју⁹.

Најречитији пример је христијанизација Словена за време патријарха Св. Фотија (IX в. по Хр.) и Св. Кирила и Методија које је Црква назвала – Равноапостолним. Њихов став изражен је у Кириловом обраћању латинском свештенству које се противило превођењу литургијских књига на словенски језик, а које је гласило: „Како се не стидите да прихватате само три језика и да кажете да су други глуви и неми... Ми знамо да постоје многи народи који читају књиге и поју Богу на својим језицима: Јермени, Персијанци, Авазги, Иберци, Сугдеји, Готи, Авари, Турци, Хазари, Арапи, Египћани и други“. О значају борбе Св. Кирила и Методија за христијанизацију и покрштавање Словена као и о плодовима и резултатима те борбе, не треба посебно говорити.

Византија као преобразена јелинска цивилизација, током ширења хришћанства била је заинтересована за преношење оних тековина које је изнедрило јеванђелско надахнуће. Трагови су остали уочљиви у најзвешенијим дометима сликарства, архитектуре, музике као и у посебном, препознатљивом етосу и стилу византијске мисли и духа. Да подсетимо само¹⁰.

У архитектури стоји јединствено светско чудо – велика Црква Свете Софије (=Премудрост=Христос) у срцу Ромејске империје – Константинопољу,

личности“, у *Бојословље* 1–2, Београд 2000.

- 9 Митрополит Јован (Зизиулас), „Православна Црква и трећи миленијум“, у *Хришћанска мисао* 1–4/2000.
- 10 Драган Брујић, *Водич кроз свети Византије од Константијана до пада Цариграда*, Београд 2005. *Византинци*, приредио Гуљелмо Кавало, Београд 2006.; *Оксфордска историја Византије*, приредио Сигил Манро, Београд 2004.; Војислав Кораћ, Марица Шупут, *Архитектура византијској свети*, Београд 2005. Димитрије Оболенски, *Византијски комонвелт*, Београд 1991.; Сергеј С. Аверинцев, *Поетика рановизантијске књижевности*, Београд 1987.; Ханс Георг Бек, *Пушеви византијске књижевности*, Београд 1967.; Виктор Лазарев, *Историја византијској сликарства*, Београд 2004.; Зоран М. Јовановић, *Азбучник православне иконографије и градишљства*, Београд 2005.; Виктор М. Бичков, *Византијска естетика*, Београд 1991.; Георгије Острогорски, *О веровању и схваћању Византијаца*, Београд.

Цариграду, коју је подигао цар Јустинијан I, 532–537. г. по Христу, чији су пројектанти Антемије и Исидор. Потребно је ући у њу и доживети њено купање у нематеријаној светлости која није од овога света.

У сликарству, прелепи мозаик Христа – Мудрости у истој цркви, читав низ непоновљивих фресака и икона, Богородице, Светитеља, Ратника и Царева, широм византијског света. Поезија и музика такође¹¹. Химнографи су оставили трајни печат у богослужбеним стихирама које прослављају славу Божију и величанство Оваплоћеног Бога Христа у литургијским напевима.

Друштвена и политичка сфера живота била је такође обухваћена јеванђелским и литургијским духом, јер Византинци нису делили свет на духовни и материјални, већ су га доживљавали и посматрали целовито, као Божији, са пуним поштовањем материје, времена и историје, те им је стало да се Царство Божије, блаженство раја и блистање славе Божије, прошире на поредак града и империје, због чега су византијски цареви целокупни политички живот доводили у тесну везу са црквеним устројством.

Величанство и сјај Византије прешли су у Србију још пре времена Св. Саве, што је оставило трага, али тек његовом делатношћу култура у Србији попримила је још јачи христолошки и литургијски акценат. Неподелењени, целовити етос ромејске верзије универзалног јеванђелског духа пројектовао се у Србију, окупавши је нествореном светлошћу Царства Божијег. Стара ранохришћанска начела о поштовању културе која се христијанизује сачувана су и у време Немањића, када је преображено све што је затечено, на библијски и апостолски начин. Тако се о слави Божијој певало на српском језику из преведених литургијских књига, у црквама које су имале елементе домаћег архитектонског колорита, док је поезија писана византијском ритмиком српског садржаја, те су тако формирани: аутентична средњовековна књижевност¹², архитектура, музика, мисао, етос, менталитет, дух, идентитет, дубоко библијски, јеванђелски, хришћански и литургијски, али „српског стила и искуства“. Такође, по моделу и узору на Византију, целокупни друштвени и политички живот остао је у спрези са Црквом као њеним саставним елементом. На тај начин процветала је

11 Јевгениј Херцман, *Византијска наука о музици*, Београд 2004.; Цереми Јудкин, *Музика у средњовековној Европи*, Београд 2003.

12 Милан Кашанин, *Српска књижевност у средњем веку*, Београд 1971.; Ђорђе Трифуновић, *Стара српска књижевност*, Београд 1994.; Димитрије Богдановић, *Стара српска књижевност*, Београд 1992.; Радмила Маринковић, *Светлородна јосиода српска – Исцртавање српске књижевности средњег века*, Београд 1998.; Петар Ђорић, *Историја српске ћирилице*, Београд 1990.

култура у Србији као нешто потпуно ново и непоновљиво. Најречитији сведоци били су Св. Симеон (Немања), Св. Сава и царска лоза Немањића, њени најаутентичнији и најблиставији представници.

Формирање културе био је иноваторски чин, јер су створене нове вредности, поникли нови светови и оригинални прототипови. Свака имитација и копирање били су супротни духу Јеванђеља. Наслеђен је стил раних отаца Цркве који су градили стваралачке мостове са свим аспектима стварности, ступајући у критички дијалог и нудећи алтернативу. Дух ширине, поштовање различитости и толеранција представљали су аутентична начела инкултурације. Византијски космополитизам није негирао националну различитост, него је, штавише, подржавао и афирмисао еманципацију, развој и очување идентитета народа којем се преносило Јеванђеље. Тако је тај народ постајао народ Божији, што се догодило најпре Јелинима, Србима и свима који су примили хришћанство посредством Византије.

* * *

Након овог кратког историјског подсећања, важно је поменути теолошки аспект и значај инкултурације. Истакли смо да нема народа или расе за које се Христос не би изнова ангажовао и усвојио их као Своје. Зашто је то тако, односно какву поруку и визију има и носи Црква?

Од првих дана до данас, Црква очекује Царство Божије, есхатолошко јединство свих и свега у Васкрелом Христу, преображај неба и земље, нову реалност, укинуће смрти, победу добра над злом и васкрсење тела. Христовим Другим доласком наступиће космички догађај рекапитулације и обједињења створеног и нествореног. У свој светлости славе Божије заблистаће нормалан и здрав поредак света. Есхатолошка перспектива је откровење Истине о свету и човеку, воља Божија да човек и твар остваре јединство са Логосом и Сином Божијим. Његовим доласком, творевина ћа заблистати лепотом и задобити истински идентитет, након свеобухватног преображаја. Тријумфоваће правда Божија и наступити бесконачни, незастариви век савршенства, љубави и слободе синова Божијих. Ово је план Божији о свету и човеку, ради којег је све створено, са циљем да учествује у невечерњој Светлости тога Дана, Дана осмог (како су га називали Св. оци Цркве), Дана без заласка. „Крај“ света, његов преображај је једино нормално, мирно стање, којег сада и овде нема, због присуства смрти и зла. Другим Христовим доласком, смрт ће бити укинута након коначног остварења љубавне заједнице људског рода са Богом Оцем у Христу. Будуће стање

које је заправо вечна динамика љубавних и слободних односа Бога Оца и синова Божијих још се није остварило. Оно неће пребивати негде на небу, већ овде, на преображеној земљи, другим речима, овај век пројектоваће се у Царство Божије, док ће елементи смрти бити потпуно уништени. Наиме, Христос је присутан ипостасју као литургијска заједница, али без физичког присуства, у Парусији Његово присуство ће се интензивирати, те ће и физички бити ту.

Царство Божије је нови поредак, нова реалност, све ново – град, друштво, међуљудски односи и нови, слободни начин постојања, чак нова цивилизација и култура, као и нова светска заједница са центром у Господу Христу. Оно је прототип правог постојања, узрок који даје бићу постојање, извор, критеријум и смисао живота. Последња реч и одлука у есхатону постаће меродавне за све, потврда и признање, овера и оправдање читавом светском циклусу и историји. Цивилизације и културе биће проверене последњим есхатолошким Даном и проћи кроз његов Суд. Есхатолошка добра, Христос и Црква, јесу парадигма за уређење овде и сада, новог Града, друштва и – културе. Црква је Христос, тј. Његово присуство у историји. Дух Свети је Личност која омогућује улазак светлости Царства у таму овога света. Он увек и изнова чини присутним Христа, уносећи новину и непоновљивост у свет. Нови начин Христовог присуства Духом Светим назива се Литургија. Она је пројава и откровење Царства Божијег. Већ сада оно реално пребива на земљи, обликује њен историјски ток, гради је и конституише. Из будућег догађаја, дакле „с краја“, „одозго“ а не „одоздо“ и из историје, формирају се нови век, заједница, Црква, Литургија и коначно – култура.

Дух Свети увек ствари чини новим и оргиналним. Он је Дух Цркве и Христа, Дух литургијске заједнице, Дух који доноси дах нове твари, преобразене и светле, радосне, младе, свеже, блиставе и никада до тада виђене. Обратно и „с краја“, већ овде, изграђује се нови свет који ће се након есхатолошког откровења, преобразен прелити у будући, настављајући да живи бесконачно и у загрљају Свете Тројице. Дух Свети као Онај Који уноси Царство Божије у овај свет, тако што изграђује христолошку заједницу, тј. Цркву, увек може омогућити Христу да уђе у сваки народ и расу, те да је преобрази, поштујући културне елементе (језик, обичаје, идентитет), творећи на њој (тој култури) нешто сасвим ново, по узору на савршени Град и есхатолошко Царство¹³.

13 Луис Мамфорд, *Град у историји*, Бук Марсо 2001.; Леонардо Беневало, *Град у историји Евроје*, Београд 2004.

Трагови делатности Духа Светога остају видљиви и опипљиви. То је, пре свега, Црква али и читав постлитургијски контекст у којем живи. Материјални храмови, архитектура, језик, писмо и књижевност, сликарство, музика, философија, наука, обичаји, фолклор, друштвено и политичко уређење, етос и менталитет... Све оно што називамо црквеном прошлошћу и што рестаурирамо и чувамо по музејима, манастирима и црквама, читаво, у нашем случају, српско наслеђе. Све је то некада стварано као нова вредност, оригинална и непоновљива, – својеврстан „траг“ есхатона у времену. Сада је то за нас нешто „старо“, „традиционално“ и „прошло“, међутим, за ондашње генерације био је то један креативан и инвентиван чин далеко испред свога времена.

О свему реченом сведоче помесне Цркве у Јелади, Србији, Русији, Румунији, Бугарској, Грузији, међу Арапима (у Израелу), у Египту, Етиопији, у новије време у Албанији, на Аљасци и у Јапану (руска мисија), међу црнцима у Африци (јелинска мисија) итд. Код свих њих Христос је особен и њихов (црн, косоок, жут и са свим локалним карактеристикама), те га рецептују на свој начин, при чему остаје исти и непроменљив, очуваног и неокрњеног идентитета Сина и Логоса Божијег.

* * *

На крају, можемо упитати: Да ли је могућа и потребна нова инкултурација Јеванђеља у Србији, јер многи сматрају да је Црква завршила своју примарну мисију: формирана су језик, писмо, баштина, манастири, цркве, национални идентитет у далекој и давној прошлости, а што све представља признату културу и традицију у Србији. Остаје само да се брижљиво сачува, археолошко-музејски рестаурира, испита и евентуално предложи као прототип за копирање и на томе затим стане. Уколико је Црква у Србији завршила своју инкултурацију, преостају јој маргинализација, смештање у архив и закључавање у музеј и порту. Ако је већ све створила у прошлости, остаје јој још само да изнова копира саму себе и још више да окоштава.

На коме је да изгради и формира нову културу у Србији и није ли она (култура) исцрпела своје могућности и приближила се крају? Можемо ли Цркву поново критички поставити *vis-a-vis* српској култури и понудити јој алтернативу? Да ли је новој физици, генетичком инжињерингу, нанотехнологијама и роботизи, новом сликарству, архитектури, новој српској поезији и роману, музици, философији, друштву, менталитету и новим трендовима у Србији уопште потребна нова – **инкултурација?**

Одговор Цркве на ова питања је потврдан и може се ишчитати у тезама које смо овде истакли.

Aleksandar Mihailović

Požarevac

Towards the new Enculturation (the orthodox vision)

The work gives a concise historical review of creating the culture that Christianity brought into the world. The Church acted in Hellenic milieu. Christianity in the form of church, respected the cultural forms and had christened and transformed them. It was much the same in the case of the christening of Slavs.

The work tends to emphasize that a culture comes to life through the act of the Holy Spirit who introduces Christ into the time, space, nation and culture. Eshaton creates values, in other words, culture is a product of a creative process which aspires to the Infinity i.e. The Kingdom of God.

Considering that nothing is finished yet, Holy Ghost will, through the creation of Church, continue to act and have creative influence on the further development of civilization.

In Serbia, it is on the Church to give shape and create new values and also to integrate with all cultural aspects for the purpose of Christianization and at last – the salvation.

Key words: enculturation, Christ, culture, language, liturgy, Logos, eshaton, heritage, national identity, ethos